బుద్ధోత్పత్తి.

గ్రంథకర్త

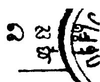
భ. చి. యజ్ఞనారాయణ.

1st January 1913.

Printed at the V. R. C. Press, Vizagapatam.

B. C. Y. Narayana

చదువరులారా!

నామిత్రులు కొందరీచరిత్రంబును వ్రాయుమని నన్ను బ్రోత్సాహపరుప నిది వ్రాసితిని. వారలకు యమకంబన మిగుల ప్రీతి కావున కొన్ని పద్యంబుల యమకంబముతో వ్రాసితి. అచ్చటచ్చట యమకంబునకు నీమభంగమయినను రసభంగము మాత్రము కాకుండ వ్రాసితి. రసగ్రహణ పారీణులగు వారలిది తెలియజాలకుందురా! ఈకథ మిగుల క్లుప్తపరచి అచ్చటచట దగుపాటి మార్పుల గూడ చేసి వ్రాసితిని. "సారంగముల సౌరుమేర మీరుచు కేరుసారంగముల సౌరుమేరమీరు" అన్నపద్యము క్రమాలంకారము. అందుగల సారంగముల కర్థం బెట్టియన 1. కూర్మములు 2. భృంగములు 3. హరిణములు 4. సింగములు 5. విండ్లు 6. కోకిలలు 7 హంసలు 8. కాంచనము. ఈమీది పదములు క్రమాలంకారమందుననుంచిన నర్థమగును. "ప్రమాదోధీమతామపి" యని ధీమంతులకే ప్రమాదము సంభవించుచుండ నాబోటి వారికి తప్పులుండుటబ్బురమే? రసగ్రహణ భారంబు రసజ్ఞులకే వదలి యింతతో విరమించుచున్నాను.

మాడుగుల, 1-1-1913.

విద్వజ్జన విధేయుడు,
భ. చి. యజ్ఞనారాయణ.

ఓం నమః గురునాథాయ.

శ్రీగురుచరణారవిందాయనమః.

బుధోత్పత్తి.

శా. శ్రీభామామణియైన రుక్మిణి "హరీ! కృష్ణా! జగన్నాథ! రా
వే! భూమీధర ధారి చేకొనవె, నీవేదిక్కు రాజీవనే
త్రా! భోగీంద్రశయాన" యంచవుడుతన్ ప్రార్థింపగా వచ్చివే
నాభాస్వజ్జఘనన్ వివాహమగునబ్జాక్షుండు ప్రోచున్ మిమున్ 1

క. మిత్రులోక దివసమందున
నత్రికుమారునకు నల బృహస్పతికిన్
పుత్రుఁడుదయించెనా చా
రిత్రంబును పద్య ఫణితి లిఖయింపుడనన్. 2

క. నరియేయని వారలకని
గురువరు మదిలోదలంచి కొంకక నేనీ
చరితంబు వ్రాయ బూనితి
గురువరు పదభక్తియున్న గొదువ కలుగునే. 3

గీ. అత్రికొడుకు చంద్రుండు బృహస్పతి దరి
విద్యల బఠింపుచుండ నా వేలుపుదొర
గురుని దా జేయు యాగంబు కొరకు రమ్మ
టంచు నొకవార్త బంపించె మించుకూర్మి. 4

అంత నాసురగురుండును 5

మ. తనకాంతామణియైన తారగని "యోతన్వీ!" సురేశుండు తా
పొనరింపన్ దలపెట్టె యాగమును సమ్మోదంబుతో నన్ను ర
మ్మనె, నాకంబునకేగ గావలయు నేనచ్చోటికిన్ బోదు బ్రే
మను నీవీశశినెల్లు చూచెదవె సుమ్మా! యంచు వాక్రుచ్చుచున్.

గీ. తన ధవుడు స్వర్గమునకేగ దార చంద్రు
దారసిలి చిలుక బాబా వజీరుపోరు
లోన వానిని ధన్యునిగా నొనర్చి
గడియలిప్తగా కాలంబు గడుపునంత. 7

క. సురనాథుని యాగమ్మును
పరిపూర్తి నిజేసి గురుడు భార్యాలోకా
భిరతిన్ గృహసీమకు తా
నరుదెంచెను కొంతకాలమయ్యెడి సరికిన్. 8

శా. తారాచంద్రుల భాషణంబువలనన్ తమూర్వుచే జెట్టలన్
సారంగారి యొనర్చెనంచును హృదాబ్జం బందు చింతించితా
దారన్ బిల్చి నిజంబడుంగ నది సత్యమ్మంతయుం జెప్పగా
పోరా! చంద్ర! వివేకశూన్య! ఖల! పో! పొమ్మంచు నత్యుగ్రతన్. 9

ఉ. అంతట చందురినప్పుడు బృహస్పతి పొమ్మని చెప్ప నెమ్మదిన్
వంతదురంతమై కనుల బాష్పకణంబులు నేలరాల సీ
మంతిని దారబాసెడి ప్రమాదము సంభవమయ్యెనంచు తా
జింతిలి యెట్టకేలకు వచించె గురూత్తముతోడ నిట్టులన్. 10

చ. గురవర! పూజనీయనుత! కోవిదవర్య! గుణాలవాల! నే
నెరిగియొ నేరకో తమకు నెగ్గులొనర్చితి వాని సైచియే
మరక కృపార్ద్రచిత్తత దయన్ గనుగొండిదె పోయి వస్తుమీ
చరణయుగాంబుజంబులకు సాగిలి మ్రొక్కెద గైకొనుండిదే 11

చ. అనిదర జాగి మ్రొక్కి యమృతాకరుడా గృహసీమ బాసి కా
ననమున జొచ్చి తారను మనస్సున నెంచి విచారచిత్తుడై
వనజదళాక్షి నిన్నిటుల బాయుదునం చొకనాడు నైననే
ననుకొననట్టి చో విధియహా మనసీగతి వేరుజేసెనే. 12

ఉ. నాతిరో! నిన్ను బాయఁగలనా లలనా కలనైన గాని సం
ప్రీతిని నిన్ను గూర్చి జపమే నిపుడే పొనరించువాఁడ నా
కీతరి కౌఁగలీయఁగదవే పదవే సుదతీవరాంగి యా
హా! తమిదీర్పుమింక చెలియామల యానిలుఁడాక కోర్వనే. 13

సీ. వగలు గుల్కెడిదాని బగడాల జిగిజాల
        నగజాలు సొగసు మోవిగలదాని
అతివిలాసవుదాని మితిమీర రతిజారు
        మతిమారు జేయు సంగతులదాని
మొలకనవ్వులదాని తులలేని వెలలేని
        జలజమ్ము నవ్వు మోమలరుదాని
ఘనకుచమ్ములదాని వనజమ్ము ననికమ్ము
        కలనమ్ము నకు విల్చు కనులదాని
జిలుగుకంచెలదాని నవ్వలరుదాని
చిలుక పలుకులు గలదాని వలపుదాని
సొంపుగలదాని ముద్దుగారాలూపుదాని
నెన్నదేగందు కౌఁగిలి నెపుడు గొందు. 14

సీ. సారంగముల సౌరు మీర మీరుచు కేరు
సారంగముల సౌరు మీరమీరు
సారంగముల సౌరు మీర మీరుచు కేరు
సారంగముల సౌరు మీరమీరు
సారంగముల సౌరు మీర మీరుచు కేరు
సారంగముల సౌరు మీర మీరు
సారంగముల సౌరు మీరమీరుచు కేరు
సారంగముల సౌరు మీరమీరు
పాదములు కుటిలాలక పాశములు మ
నోహరాక్షులు నడుము కస్బ్యమలు పలుకు
లతివ యానము పైఁదీవ యట్టిదాని
మూడులోకంబులందు నేఁజూడనెందు.

గీ. అలజకఱ్ఱవలనిక్కు బడదొఱ్ఱిక్కఱ్ఱగలటెక్కు
గలయట్టి కులుకుగుబ్బల మిటారి
బలుకెంపు లలిపెంపు తులకింపు పవడంపు
జిగిమోవిగలకంతుచే కటారి

కమలమ్ములను ద్రోమ్మి కలనమ్మునను రెమ్ము
నయనమ్ములను బోల్చు నాతిమిన్న
కరిమబ్బగమియుబ్బగని నిబ్బరము గుబ్బ
తిలగెబ్బు ఘనవేణి యలరుయన్ను
కలికిపలుకున కప్రంపు పలుకు జిలుకు
చిలుకపలుకుల చిల్కవజీరుములుకు
లప్లుపలుకుదు మోహంపు టలకుజాపు
కాంతనెప్పుడుకాంచు భాగ్యంబుకలుగు. 16

సీ. పాటలాకపురంపు మూటలా యమృతంపు
తేటగాపసనింపు మాటలరయ
కోపులాతలమున్కు చేపలామరుచేతి
తూపులాయలనాతి చూపులరయ
కొండలాబంగారు గిండులాజాజిపూ
చెండులా సుదతి పాలిండులరయ
హేమమాఘనతటి స్థ్యామమాళ్ళంగర
ధామమాభామమైం సీమయరయ
చేతులాలతాజాతులా సిగ్గుటెలుపు

చందమాయరవిందమా మందయాన
నవ్వుమోమందమా యట్టి నళినవదన
నెందునేగానను జగాన మంచునైన. 17

ఉ. పొమ్మని యొజ్జసెప్పగను పోవగ జెల్లునె నేనుపోనుకా
నిమ్మని వానితో నన మరేమి యొనర్చగలాడునాడుకా
ర్యమ్మిక తప్పివచ్చె విరహమ్మున కోర్వగజాల నెట్టులా
కొమ్మను చూడగల్గుదును కోరికదీర రమించుటెన్నడో. 18

క. సతియా! కాదది బంగరు
ప్రతిమయే! యదికాదు మోహలతయే! కాదా
రతియో! భారతియే! నా
మతియే! నాగతియొ! నారమణియే! మణియే!. 19

చ. "మగడుమగండనంగ మది మక్కువ యెవ్వనియందుకంటికిం
పగు నతడెవ్వడో యతడె" యంచును నాటిదినమ్మునందు నా
మగనికి నీవ్యాఖ్య జెప్పి యనుమానము మానిపి నన్ను గూడు నీ
వగలకు నీయగావలదె పద్యము లోకసహస్రవంగనా!. 20

ఉ. ఇంతులమిన్న యొక్కపరి నిర్వ్వరమున్ రతిదేలనీవు ర
త్యంతమునందు సిగ్గుపడి యంగము డాచికొనంగ "చాలులే
యింతకుమున్న లేనిదిది యెక్కడనుంచరుదెంచె" నాగసా
మంతపుచూపుచూచు వరమానినినిన్ మదిలో దలంచెదన్. 21

ఉ. పున్నమచంద్రుబోలుమొగముఙ్ జలజాక్షిమునుంగ జేయువాల్
కన్నులుకుంభికుంభముల ఖంగును టింగున మొట్టునట్టిబల్
చన్నులుకంధరంబుల పసఙ్ వినువీధికి బారదోలు నా
కన్నియవేణి దానిసరికాంతలు లేరు దిగంతరంబులఙ్. 22

ఉ. మానసమందునన్ను హరిమారుగ జూచుచు నాదు నామముఙ్
ధ్యానము చేయుచున్ ననునదా భజియించెడు మానినీమణిఙ్
పీనపయోధరఙ్ సతిని భీతమృగేక్షణ గామదేవతఙ్
మానితబంధురాలకను మానసమందున గొల్చుచుండెదన్. 23

ఉ. జలకములాడిపైపసపు చాలనలందగనెంచి స్వీయపూ
తలువవదల్చ నొక్కపనిపై యటకేజన సిగ్గుచేత నూ
మలరగవచ్చి "యిల్లుతగునా జలకంబుల నాడుచుండు తో
య్యాలిదరికేగవచ్చునె" యటంచు వచించు సతిఙ్ దలంచెదఙ్.

ఉ. కాంతరో! నీవు పాలుపితుకఁ తలుపోరగ జేసినేను దన్
బంతుల నెత్తనంతట భవత్పతి యచ్చటి కేగుదేరనా
వంతయు జంకకాతనికి నడ్డముగా జని "గడ్డితెమ్ము వే
కాంతుడ" యంచు బల్కఁడివగల్ గలపోసెద నేమునమ్ము వన్. 25

చ. అనిబహుభంగులన్ సతిసుధాంశుడు సెమ్మది నెంచునంత న
య్యౌన నొకచిలుఁకవచ్చి వినయమ్ము నయమ్మును దోఁప వ్రేల వ్రా
లినదిగాంచి యద్భుతము రెట్టిపడంగను దానికంఠమం
దునగల కాకితమ్ముగని తోసముతోనదిదీసి విప్పుచున్. 26

క. అది తనప్రియయగు తారా
బ్జదళాక్షియె పంపెనందు భావమ్మునతా
నుదలచి యది యీరీతిని
చదువంగా దొడగె సంతసము పెనుగొనఁగఁ. 27

ఉ. "ఓరమణీయ రూప! తమ రొయ్యన నన్నెడబాయ నల్లుడా
మారుడు వజ్జజేరి యనుమానము భీతి త్యజించి చెప్పగా
నేరనియట్టిబాములవి నీతిని పెట్టుచునున్న వాఁడు, రా
రా! రతిదేల్పరా! సతినిరా! కరుణించర! యోసుధాకరా!

ఉ. తారను, ప్రేమనైన నినునదా భజియించెడిదాననే భవ
దారను, నీసురూపము ముదమ్మునజూచి విశేషప్రేమనీ
పై రహిదాల్చి నిన్నడసి ప్రాణము మేనవహించినాను, రా
రా! రతిదేల్చరా! నతినిరా! కరుణించర! యోసుధాకరా!.

ఉ. తాపముదీర్పరా! ననుముదమ్ముననేలర! బ్రోవరార! యీ
కోపముమానరా! నను స్వకోమలిరీతిని చూచుకోర! నా
పాపముకాని యిట్టి పతివల్లను సౌఖ్యములేమినాకు, తా
రాపతియన్నమాటను వరాకునుచెందకురా! సుధాకరా!. 30

ఉ. వచ్చిననింద వచ్చెనది వద్దనినన్ మరిపోదుకాన నా
ముచ్చటదీర్చినీదు నగుమోమొకసారి కనంగజేసి లో
హెచ్చినమోదమందుచు రతీశ్వరు సంగరమందునేలి యీ
యిచ్చలదీర్చి ప్రేమగనుమీ వినుమీ మనవిన్ సుధాకరా. 31

ఉ. నించరకూర్మినన్ను కరుణించర తాళగజాలముద్దు చె
ల్లించరమించుకూర్మిని వరించర యిచ్చటకీవువేగ నే
తెంచర పూర్వసఖ్యము మదిన్ దలపోయర నిన్నుబాసి జీ
వించర కౌగలీయర భువిన్ నినెనమ్మితిరా సుధాకరా. 32

సీ. నీమీఁది ప్రేమచే నామములందెడిదాని
నీప్రాపు నుందగా నెంచుదాని
జాణవటంచు నీసరస జేరినదాని
వెసనిన్ను గలయఁగా మసలుదాని
రతినాధుచేచాల వెతలు చెందెడిదాని
ఘనముగా నిన్నదిఁ గాంచుదాని
మిగులరూపసివంచు మిమ్ముఁగోరినదాని
నాకాముఁడవటంచు నమ్ముదాని
మేని మిసమిసజూచి కామించుదాని
విశ్వమీవేయటంచు భావించుదాని
మీరియున్న కోరికదాని మిమ్ముఁగాంతు
నని దలంచెడిదాని నన్నాదరించు. 33.

ఇట్లు
భవత్ప్రియసి-
తార.

ఆలేఖం గాంచి శశాంకుండానంద హృదయారవిందుఁడై యా

చిలుకంగని మున్నాడి తద్దయు కొంతప్రొద్దుబుచ్చి తన ప్రియకాం
తామణికి కమ్మవ్రాయనెంచి కాకితంబు లేమికి చింతించి, తార
పంపినలేఖకు రెండవవైపున వ్రాయఁదొడంగె. 34

ఉ. మంగళమస్తు నీకు కుచమార్దవసంపదకున్ ముఖమ్ముకున్
మంగళమస్తునీదు జఘనమ్మునకున్ మధురంపుమోవికిన్
మంగళమస్తు నీతగు కనత్ కనకమ్మును గేరుమేనికిన్
మంగళమస్తు రూపజితమన్మథరాణిరో! నాదు ప్రాణిరో! 35

సీ. మానినీ! నీలేఖ మమ్ముల జేరెను
కనుబార దానిని గాంచినాడ
నోకాంత విన్ననసూహ నెనర్చితి
భామినీ నీపైని ప్రేమమున్న
దంచుచెప్పుటకు కందర్పుడే సాక్షియా
న్యాయమాయీరీతి వ్రాయనీకు
నాజ్ఞయొనర్చేనప్పుడే నరుదెంతు
మీనాక్షి నీవిట్లు మేలమాడ
రాదు నీకు న్యాయంబిది కాదు సత్య
మియనంగుడు క్రూరుడై యేచదొడగె

జాణ! నీకౌగిలిచ్చి నీసరస జేర్చి
నను గృపస్ గనుగొమ్మిక నళినవదన. 36

చ. గురుని మహాగ్రహమ్మునకు గొంకి నినుఁ విడనాడి కానవే
జారబడినాఁడ నిన్నెపుడు జూతునొకో యని నెమ్మనమ్ములో
నరయుచునుంటినట్టియెడ నందెభవల్లభ తంపులేఖ కాం
తరో! విను మెందుదెల్పెద ముదమ్మును జెందెద వీవుకోమలీ 37

చ. అలుకను బొందఁ నెమ్మ గురుడందరునన్ గడుమూరనిమ్ము వే
ల్పులునను నవ్వనిమ్ము సురపూజ్యులు వృద్ధులు నాదు తల్లిదం
డ్రులు నను దిట్టనిమ్ము సఖిరో! వచియించెద నిన్ను నీవ్వయపుఁ
లలనగగొంచుపోయెద సురప్రభుడడ్డము వొచ్చినిల్చినన్. 38

గీ. రెండుగంటలరాత్రియై యుండుసరికి
మనవనమ్మున కేను క్రమ్మరనువత్తు
తప్పదచ్చోటికిన్ రమ్ము తప్పకీవు
రమణి

ఇట్లు
నీప్రియుఁడు
సారంగధరుఁడు. 39

చ. అనియొకకమ్మవ్రాసి యమృతాకరుఁడా శుకకంఠసీమ సు
య్యనముడివెట్టి తుర్రుమని యప్పుడె యాశుకమేగెనంత నా
వనజుఁడు చల్లగాడ్పుల జవమ్మునఁజేరఁబొంది లోగిఁ గాం
తను మదిలోఁదలంచుచు క్షణమ్మొకయబ్దము రీతిఁబుచ్చుచున్. 40

క. మును తనసతికిన్ లిఖియిం
చిన చొప్పున నాతఁడు వనసీమకు వేవే
జనుదెంచె, నంతకమ్మన్
గనుఁగొని యాతార రేయి గాఁగా నంతన్. 41

గీ. ఇంటగల యట్టిభోజన కృత్యములను
వేగ నెరవేర్చి పతిని శయ్యాగృహమున
జేర్చి రతిదేల్చి నిదురింపజేసి చంద్రు
దరికి నేఁగఁగా నెమ్మది నరసిలేచి. 42

క. శయ్యాగృహంపు తలుపుల
నొయ్యనతామూసి కాంతుఁడుండెడికడకున్
దయ్యనజని రతిఁగూడుచు
నయ్యతివయు వానితోడ నరిగెను పిదపన్. 43

చ. సురగురుడంతలేచి తనసుందరిలేమిని దివ్యదృష్టిచే
నరసిశశాంకుతో జనెనటంచును నారసివేగలేచి తాం
దరగ సురేశుసన్నిధికి తాజని వానినిగాంచి చింతనై
జరిగిన దానినంతయు వెసన్ నుడువంగ నతండు కిన్కమై. 44

ఉ. దూతనుబిల్చి రోరివడితోయజశాత్రవుడున్నచోటికీ
వీతరిబోయి "మాగురుని యింతిని బంపుమటంచు భూధరా
రాతివచించెనంచు నటురామనుబంపక తప్పితేనివే
నీతలభూతలమ్మునకు నిచ్చెద" నంచు వచించు నావుడున్. 45

గీ. అంత సురదూతచంద్రుని యండకరిగి
వజ్రితనతోడ జెప్పిన వార్తజెప్ప
మండిపడియేమి సురవల్లభుండునన్ను
జంపువాడెసరే! యాజి జరుగనిమ్ము. 46

అనిచంద్రుండు దేవదూతకు ప్రత్యుత్తరమిచ్చి యుద్ధంబే కర్జం బనియెంచ నీవార్త నారదమునీంద్రునిచే శుక్రుండువిని రాక్షసబ లంబును చంద్రునకు సహాయంబుగా బంప నప్పుడు జంభారికిని

జలజారికి దారుణరణంబు జరుగ కామారి దేవతలకు సహాయం
బు రా గాండీవంబు ధరించి శశాంకుండు ప్రళయకాల ఝంఝా
మారుతంబుభంగి యాజిగొనలింపుచుండ నలువప్రవేశించి యుద్ధం
బు మానిపి తారను బృహస్పతికిచ్చి పంపె నంతట. 47

ఆ. వె. తనుపాండిమంబు కౌనధికంబును
చన్నుమొనలు నలుపు సన్నగిల్లె
జవము తారకపుడు చంద్రుడు మితిలేని
సంతసంబుబొంద స్వాంతమందు. 48

గీ. తారయారీతి గర్భంబుదాల్చి నెలలు
నిండసుముహూర్తమందున రెండవ మరు
డనగ నొప్పెడి పుత్త్రునింగనియె తార
సాలనాటికి నొతెంచె చంద్రుడంత 49

గీ. నాకుమారుడటంచును నళినవైరి
మత్కుమారుడటంచు నమరగురుండ
నంగనీదెబ్బలాట మాన్పంగదలచి
నలువతేతెంచి తారను బిలిచి యడిగె. 50

క. సతి యీయిర్వురిలో నీ
సుతు నెవరికి గంటివనగ సుదతీమణితా
చతురతగ మోమునాల్చుచు
నతనికి నేగంటిననుచు నట్టుని చూపెన్. 51

గీ. అంత నా పుత్రుచంద్రున కర్పణంబు
చేసి యాబృహస్పతి జనె శీతకిరణు
డా శిశువునకాఖ్యను బుధుడంచు బెట్టె
నిదె బుధోత్పత్తి యనుచు సుహృదులకపుడు. 52

గీ. చెప్పినా నరసన్నల జేర్పలేదు
కన ''టు ఎర్రీజుహ్యూమను'' యనెడిమాట
సరసులగు మీరెరుంగరే తిరుగ మీకు
సుదువనేటికి మాట దండుగకుగాని. 53

10363